

Vorbereid door Marijke Bessels en Einar Sies

## Welkom, stilte, licht ontsteken

Lied: Gegroet, jij, jij

### Inleiding

Vrijheid en verantwoordelijkheid is het thema van vandaag. Vrijheid en verantwoordelijkheid in een kantelende wereld. We kwamen op dit thema door een column van Ibithal Jadab in de Volkskrant van 10 juli 2024. Daarin zegt ze onder meer:

‘Bij het losmaken van religies, ideologieën en verzuilde systemen hebben we ons vooral gericht op vrijheid. Maar vrijheid komt niet alleen, zij gaat gepaard met verantwoordelijkheid.

- *Economische* vrijheid zou gepaard moeten gaan met verantwoordelijkheid voor een eerlijke verdeling van welvaart.
- *De vrijheid om naar believen een blik arbeidsmigranten open te trekken* zou gepaard moeten gaan met een evenwichtig migratiebeleid.
- *De vrijheid gebruik te maken van de natuur* zou gepaard moeten gaan met verantwoordelijkheid voor het behoud daarvan.
- *En als je op het wereldtoneel een grote jongen wil zijn en daarvan de strategische vruchten plukt*, moet je er ook staan als de ellende losbarst.

Toen we de column bij de voorbereiding bespraken viel ons op dat het vooral lijkt te gaan om de verantwoordelijkheid van de machthebbers – en daar is in deze tijd best veel over te zeggen.

Maar vandaag willen we toch in de eerste plaats nadenken over onze eigen verantwoordelijkheid. Hoe gaan wij om met de wereld om ons heen, die wereld die steeds harder wordt, waar het steeds meer enkel om geld draait, waar mensen worden afgedankt als oud vuil, waar dingen worden aangeschaft en weggegooid alsof ze geen waarde hebben, waar de aarde wordt geschonden, wordt verkracht.

Hoe is onze verantwoordelijkheid daarin? Wat doen we daarmee, daartegen? Wat kunnen we doen? Daarbij willen we vandaag stil staan.

Het wordt een wat vreemde viering. Geen schriftelezingen vandaag en een volgorde die wat anders is dan we gewend zijn. De kern van de viering wordt gevormd door 2 liederen over vrijheid die we zingen en waar we kort bij stilstaan. Daartussen zijn momenten van stilte, om stil te staan bij wat de liederen ons te zeggen hebben over vrijheid en verantwoordelijkheid.

In het boek ‘Dit kan ook een goede tijd zijn’, waarin Roek Lips schrijft over zijn ziekte, heeft hij een gesprek over stilte met de abt van het klooster van Binnen-Egmond, broeder Thijs.

‘Stilte is niet zozeer het ontbreken van geluiden’, zegt broeder Thijs. ‘Het draait vooral om de stilte in jezelf. Het is een vorm van luisteren, van innerlijke openheid, van het durven stellen van bepaalde vragen.

Waarom doe ik dit? Wat is onze opdracht? Wat zijn onze mogelijkheden en wat is onze taak daarin? En dat is iets heel anders dan: hoe kunnen we op korte termijn zo efficiënt en zoveel mogelijk winst maken? Luisteren is in relatie treden en kijken welke signalen er vervolgen op je afkomen.’

In het dagelijks leven, zegt Lips dan, - die niet zo gewend is om lang stil te zijn → in het dagelijks leven is het vaak niet zo makkelijk om een plek te vinden om stil te worden. Dingen die lawaai maken zijn er overal en vaak zijn er nog onrustige gedachten.

Broeder Thijs kijkt hem vriendelijk aan en zegt: ‘Niets behalve jijzelf kan je de stilte ontnemen.

**Lied:** Word stil mijn ziel (Herman Verbeek) – map 52b

### **Stilte**

**Voorbeden** (afgewisseld door **lied VL214: Keer u om naar ons toe, keer ons toe naar elkaar**)

### **Het lied van de vrijheid - deel 1**

Willem Barnard schreef het Lied van de vrijheid voor bevrijdingsdag 1954. Later schreef Bernard Huijbers er een melodie bij. In de vroege jaren van de Ekklesia hebben we dit lied regelmatig gezongen.

We lezen en zingen het lied in 3 delen, om te beginnende de coupletten 1-3

De vrijheid is voor de mensen  
de vrijheid bestaat in taal  
de vrijheid is voor de mensen  
Wij spreken elkander toe

met vogels valt niet te praten  
de maan is koud als een vis  
met vogels valt niet te praten  
zon is een zwijzaamheid

Maar mensen worden geroepen  
elk aan zijn eigen naam  
maar mensen worden geroepen  
ter zake van ja en nee

Vrijheid bestaat in taal, zegt het eerste couplet. Waar vrijheid is daar kunnen woorden klinken.

Waar vrijheid ontbreekt, daar is het woord altijd het eerste slachtoffer. En vrijheid in taal betekent wederkerigheid – wij spreken *elkander* toe. Waar taal wordt geperverteerd tot propaganda daar is geen wederkerigheid, geen vrijheid, geen waarheid. Propaganda is een vorm van geweld.

In het tweede couplet geeft Barnard aan dat het om contact tussen *mensen* gaat, met vogels, vissen, de zon en de maan valt niet te praten. Voor mij doet hij hier Franciscus van Assisi wel te kort, Franciscus wiens spiritualiteit de hele schepping omvat.

In couplet 3 herneemt Barnard zijn betoog van couplet 1. Bij spreken hoort luisteren, luisteren naar de ander, de ander die ons roept bij onze eigen naam, - aan zijn eigen naam, zegt Barnard - een oproep tot verantwoordelijkheid. Wij – jij en jij en ik, worden geroepen ter zake van ja en nee.

Daarna is er een stilte om de coupletten nog eens te overwegen om na te denken over vrijheid in taal, tegenover taal die alleen verwoesting zaait en over geroepen worden ter zake van ja en nee.

**Zingen:** Het lied van de vrijheid, couplet 1-3

### **Stilte**

### **Het lied van de vrijheid - deel 2 -**

Werd in de eerste 3 coupletten gezegd wat vrijheid behelst, in de coupletten 4-7 horen we wat mensen daar vaak van maken:

Er zijn er niet veel die zeggen  
wij delen dezelfde tijd  
er zijn er niet veel die zeggen  
wij breken hetzelfde brood

De meesten willen alleen maar  
een uur lang hetzelfde bed  
de meesten willen alleen maar  
een uur lang elkaar te lijf

zij zeggen mijn brood en mijn adem  
zij slikken de woorden in  
zij zeggen mijn brood en mijn adem  
zij eten en slapen alleen

Ik weet nog wel uit de tijd dat dit lied in de Ekklesia gezongen werd, dat dit deel van het lied nogal wat opgetrokken wenkbrauwen veroorzaakte. Het werd plat gevonden, alsof het leven alleen maar seks is, en aanmatigend: ja, die meesten wel, maar wij niet. Dat laatste staat er natuurlijk niet. De meesten, misschien horen wij daar wel bij. En het gaat natuurlijk over meer dan het delen van het bed met elkaar – het gaat er over hoe we met elkaar omgaan: Gaan we in liefde en respect met elkaar om, voelen we ons verantwoordelijk voor elkaar? Of gaat het alleen om onszelf, om eigen geluk, om eigen genot? Wie op die laatste manier leeft, heeft geen echt contact met de ander, die slikt de woorden in – dicht Barnard. Dan is er ten diepste slechts eenzaamheid, zij eten en slapen alleen, zegt het lied.

**Zingen:** Het lied van de vrijheid, couplet 3-6

**Stilte**

### **Het lied van de vrijheid - deel 3**

In de laatste 3 coupletten volgt een omkering, een bekering.

Ik heb in mijzelf gesproken  
ik ademde enkelvoud  
ik heb in mijzelf gesproken  
en nu zijn de anderen dood

Want vrijheid is voor de mensen  
wat lucht voor de vogels is  
en vrijheid is voor de mensen  
wat water is voor een vis.

en vrijheid bestaat in woorden  
die brood geworden zijn  
stemmen die zijn gebroken  
en bloed dat wordt vergoten  
de vrijheid smaakt naar pijn.

Couplet 7 staat plotseling in de ik-vorm. *Ik* ademde enkelvoud, *ik* heb in mijzelf gesproken. De ik-persoon beseft dat die zelfzucht, dat egoïsme, eenzaam heeft gemaakt, – erger – anderen heeft gekwetst, dood-gezwegen, gemangeld, en soms letterlijk gedood.

En dan komt Barnard in couplet 8 verrassend terug op de vogels en de vissen. Vrijheid – inclusieve vrijheid, vrijheid die verbindt, échte vrijheid - is een levensvoorwaarde, even noodzakelijk als lucht voor de vogels en water voor de vissen.

En in het laatste couplet wordt vrijheid voorgesteld als breken en delen. De tekst is niet heel duidelijk: Van wie zijn de stemmen gebroken, wiens bloed dat wordt vergoten? Gaat het om de mensen over wie in

couplet 7 gezegd werd, 'en nu zijn de anderen dood?' Of gaat het om de uiterste consequentie van de verantwoordelijkheid – hier ben ik, kome wat komt. Misschien is het wel beiden. De vrijheid smaakt naar pijn.

**Tafellied:** Het lied van de vrijheid, coupletten 7, 8, 9

### **Breken en delen**

**Onze Vader** (map 119)

**Reactie, collecte voor Madalief**

### **Vrijheid en verantwoordelijkheid**

Gerard Swüste heeft op de website van 2of3bijEEN een prachtige bespreking geschreven van het Lied om Vrijheid dat we straks als slotlied zingen. Het eerste couplet van het lied luidt:

Als vrijheid was wat vrijheid lijkt, wij waren  
De mensen niet die wij nu angstig zijn –  
Wij zaaiden bronnen uit in de woestijn  
Wij oogsten zeeën zonder te vervaren.

Over dat couplet zegt Swüste: Dit lied 'om vrijheid' mag je misschien typeren als een lied tegen de angst, tegen de angst in onszelf, tegen onszelf. Vrijheid tegenover angst. De allereerste zin is een schot in de roos en ook een schot in je hart. 'Als vrijheid was wat vrijheid lijkt, wij waren de mensen niet die wij nu angstig zijn'. Ik vertaal het maar zo, zegt Swüste: wij nemen het woord 'vrijheid' graag in de mond, maar durven we de vrijheid ook aan? Dat is nog maar zeer de vraag en dit lied is daar niet erg optimistisch over. Als dat zo was, als vrijheid ons inderdaad op het lijf geschreven stond, dan zaaiden we bronnen uit in de woestijn en oogsten we zeeën zonder te vervaren. Maar dat doen we niet.

En over het laatste couplet, zegt hij

.... Het zijn bijna dezelfde woorden. Maar toch is het anders.

In de tweede regel is: *de mensen die wij nu angstig zijn* veranderd in: *de mensen die wij nog angstig zijn*.

'nu' is veranderd in 'nog': We zijn nog wel angstig, maar het is maar voorlopig, het kan ook anders.

Er kunnen ook tijden komen dat we niet meer vluchten voor de pijn. En die liefde, waarvan we in het vierde couplet al een voorgevoel hadden, die durven we misschien aan, die durven we toe te laten.

Dan begint vrijheid zo'n beetje te zijn voor ons, wat vrijheid lijkt. (Tot zover Swüste)

Vrijheid en verantwoordelijkheid. Durven te staan voor waarvoor je bedoeld bent. Je vrijheid waar maken.

Soms zijn die tijden al aangebroken, als en waar moedige mensen zich vrij voelen om hun verantwoordelijkheid te nemen, ongeacht hun situatie.

Ik denk met eerbied en bewondering aan Aleksei Navalny, zijn moed om terug te keren naar Rusland, kome wat komt.

Ik denk aan Sasja Skotsjilenko, die kort na de Russische inval in Oekraïne op prijskaartjes in een supermarkt de volgende tekst schreef: 'Het Russische leger heeft een kunstschoon in Marioepol gebombardeerd waar ongeveer 400 mensen schuilden voor beschietingen'. Ze werd binnen een dag opgepakt en veroordeeld tot 7 jaar opsluiting wegens verspreiding van nepnieuws. Onlangs werd ze vrijgelaten in een gevangenenruil. Sasja heeft vrienden in Oekraïne en begeleidde er een filmkamp voor kinderen. Ze vond dat ze niet kon zwijgen, wat ook de consequenties zouden zijn.

En ik denk aan bisschop Mariann Budde, die president Trump recht in het gezicht keek toen ze het traditionele inauguratie gebed afsloot met de woorden:

'In naam van God vraag ik u, mister President, om genade te hebben met de mensen in ons land die nu bang zijn. Er zijn homoseksuele, lesbische en transgender kinderen in Democratische, Republikeinse en partijloze gezinnen – kinderen van wie sommigen vrezen voor hun leven (... ) Ik vraag u om genade, mister President met de mensen in onze gemeenschappen wier kinderen vrezen dat hun ouders van hen worden afgenomen. En dat u degenen die op de vlucht zijn voor oorlog en vervolging in eigen land helpt om hier medeleven en een warm welkom te vinden.'

Zolang er zulke mensen zijn blijft er hoop op een samenleving die is gebaseerd op vrijheid en verantwoordelijkheid, in een tijd dat zo'n samenleving steeds verder weg lijkt te raken.

We zingen nu het Lied Om vrijheid (VL 796) met in ons hart de bede dat wij – misschien nu nog angstig, niet zullen vluchten voor de pijn, maar rechtop staan in vrijheid en in verantwoordelijkheid en liefde en doen waarvoor we bedoeld zijn.

**Lied:** Lied om vrijheid